

MAKİNE SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERDE İHRACAT PERFORMANSINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: ANKARA ÖRNEĞİ

Hakan BAŞER

Doktora Öğrencisi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi
baser.hakan@hotmail.com

Serhat TEKELİOĞLU

Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi
tekeliserhat@gmail.com

Özet

Bir ülke ekonomisi için ihracat rakamları büyük önem arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerde ihracat rakamları incelendiğinde KOBİ'lerin ülkelerin ihracatlarında büyük bir paya sahip oldukları görülmektedir. Son yıllara kadar daha düşük oranlarda seyreden ülkemizdeki KOBİ'lerin ihracattaki payı artmış, TÜİK istatistiklerine göre 2011 yılında ülkemiz ihracatının %59,6'sı KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma ile Ankara bölgesinde makine sektöründe yer alan KOBİ'lerin ihracatına etki eden olumlu ve olumsuz etkenler irdelenmiş, ihracat rakamları önündeki engeller ve ihracatı artırmaya motive eden avantajlar ortaya konularak ihracat düzeylerinin geliştirilmesi ve ihracat performansının artırılmasına yönelik öneriler ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Dış ticaret, İhracat Performansı

Alan Tanımı: KOBİ, Dış Ticaret

FACTORS AFFECTING THE EXPORT PERFORMANCE OF SMEs IN MACHINERY SECTOR: THE CASE OF ANKARA

Abstract

The export figures are of great importance for the economy of a country. When the export figures are analyzed in developed countries, large shares of exports of countries are fulfilled by SMEs. The rates of SMEs in our country's share in exports have increased compared to the previous years. According to TSI statistics in 2011, Turkey's exports 59.6% was carried out by SMEs.

In this study, the positive and negative factors affecting SMEs in the machinery industry exports were investigated in Ankara region. Also obstacles and advantages of export figures has been determined and expressed in order to increase export levels and export performance.

Field Description: SMEs, Foreign Trade, Foreign Trade Performance

Jel Code: F14, M16,

1. GİRİŞ

Makine, sanayi günümüzde Türkiye imalat sanayinin lokomotif sektörleri arasında başı çeken konumdadır. Makine sanayi, imalat sanayinin hemen bütün sektörlerine girdi vermektedir. Makine imalatının gelişmesi diğer imalat sanayi yan dallarının gelişmesi ile iç içedir. Bu sektörler başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyada büyük önem verilen ve ülkelerin gelişmelerinde öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

Ülke kalkınmasında ve bölgesel potansiyellerin en iyi şekilde değerlendirilmesinde, mevcut kaynakların verimli ve gerçekçi kullanımı ve bunlara dayalı olarak küçük ve orta ölçekli sanayinin ülke genelinde yaygınlaştırılması, desteklenmesi ve geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bunun gerçekleştirilebilmesi için de mevcut sanayi profilinin ortaya konulması, gelişme imkân ve kabiliyetlerinin belirlenmesi, geleceğe yönelik yeni yatırım hedef ve stratejilerin tasarlanması ve uygulanması da üzerinde ciddiyetle durulması gereken hususların başında gelmektedir. Saha çalışması yaparak ve verileri bizzat ilgili sektörlerden yerinde elde ederek ve analiz ederek yatırımcılarımızın doğru teşviki, sağlıklı yatırım kararlarının alınması ve eldeki kaynakların rasyonel bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak mümkün olacaktır.

Gelişmiş bir ülke olabilmenin yolu küresel olarak rekabet edebilir bir imalat sanayine sahip olmaktan geçmektedir. Bütün imalat sanayi içinde de makine imalat sanayii, tüm gelişmiş ülkelerde hassasiyetle üzerinde durulan ve öncelikli sektör olarak tanımlanan, özel önem taşıyan bir sanayi dalıdır. Makine sanayi diğer sektörlerle çok kolay entegre olabilen bir yapıda olup bazen bu sektörlerin içinde değerlendirilir.

Makine imalat sanayi, sanayi sektörleri içinde yatırım malı üreten temel sektör olup, imalat sanayi içinde özel ve önemli yeri vardır. Ülkelerin gelişme sürecinde makine imalat sanayinin, imalat sanayi içerisindeki payı giderek artmaktadır.

2. MAKİNA SEKTÖRÜ GENEL DURUMU

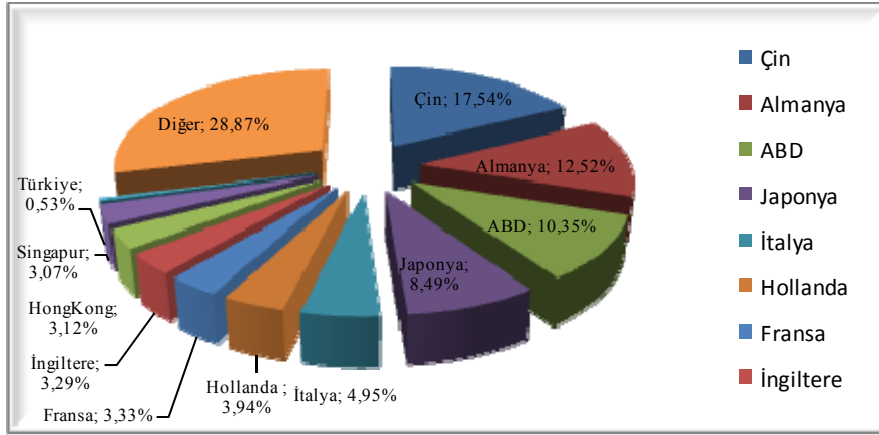
Dünya ticareti içinde yaklaşık %15 civarında bir paya sahip olan ve dünya geneli ihracatında özellikle son yıllarda büyük ölçüde artışlar gerçekleştiren makine sektörünün, diğer sektörlerle olan katkısı sebebiyle önemi giderek artmaktadır. Makine sektörü, sahip olduğu yüksek katma değer oranı, teknoloji üretimini zorunlu kılması, geniş bir yan sanayi ağı oluşturması, yatırım maliyetlerini düşürmesi, nitelikli personele yönelik istihdam alanı oluşturması, dışa bağımlılığı ve dış ticaret açığını azaltmasının yanı sıra pek çok sektöre girdi sağlaması ile tetikleyici güce sahip lokomotif bir sektördür (Makine Sektörü Raporları 2012/2).

2.1 Dünya Makina Sanayi Sektörü

Ülkelerin gelişme sürecinde makine imalat sanayinin, imalat sanayi içerisinde payı giderek artış göstermektedir. Makine sanayinin üretimdeki payının, başta ileri sanayi ülkeleri olmak üzere tüm ülkeler genelinde artış gösterdiği görülmektedir. Bu artışa paralel olarak; Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2009 yılı toplam dünya ticareti 25,0 trilyon ABD \$, toplam dünya makine ticareti ise 3,0 trilyon ABD \$ olmuştur ve makine sektörünün dünya ticaretinden aldığı pay % 12,2'dir.

Ülkemiz makine sektörü, 2011 yılında 39 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmine ulaşmış ve makine sektörü ihracatının bu yıl itibariyle toplam ihracattan aldığı pay %9'a yaklaşmıştır. Bu oran Çin için %20, ABD için %14 Almanya için %17 ve Japonya için %20 düzeyindedir. 2023 yılında hedeflenen 500 milyar dolarlık ihracattan makine sektörünün 100 milyar dolar pay alabilmesi zaten bu oranın 2023 yılında %20 olarak hedeflendiğinin somut bir göstergesidir.

Grafik1: Dünya Makine İhracatı (Milyar USD) - 2010

Kaynak: Makine Aksamları İhracatçıları Birliği

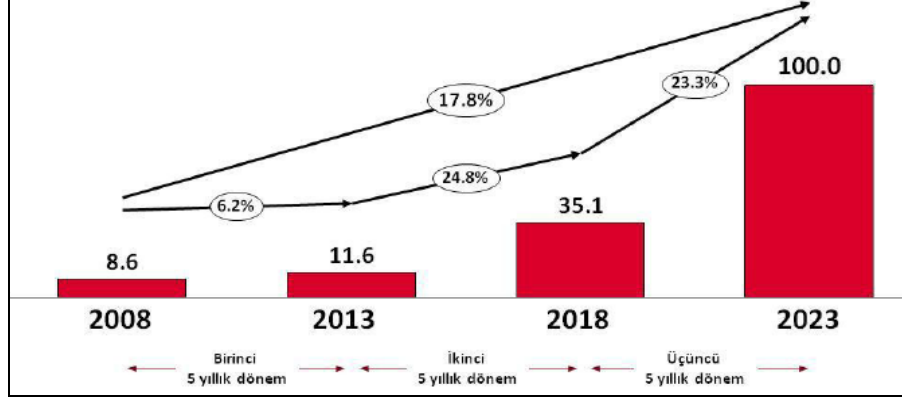
2.2 Türkiye Makine Sanayi Sektörü

Makine imalat sanayi özellikle 1970'lerden sonra sanayi sektörleri içinde önemli bir yere sahip olmaya başlamış, ancak ekonomik krizlerin sonuçları, gümrük birliğine geçiş ve Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci önlemleri, sektörün gelişimini etkilemiştir. Türkiye'de uygulanan sanayi politikalarının sektör üzerinde doğrudan etkisi olmuştur. Bu etkiler önemli sorunları da beraberinde getirmiş, sektör özellikle 2001 yılı ekonomik krizinden sonra yatırımlarını askıya almıştır. 2003 yılı başından itibaren, ayakta kalan firmaların bir bölümü yeniden yapılanma sürecine başlatmıştır. 2003 yılından 2007 sonuna kadar giderek ara mallarda dışa bağımlı bir makine imalat sanayi gelişmiştir. 2008 ortalarından başlayarak 2009'u da kapsayan dönemde küresel krizin etkisi ile sanayi sektörü de küçülmüştür. Bu bağlamda Makine imalatı da ortalama % 25'lere varan bir daralma yaşamıştır. Ancak 2010 yılından itibaren sektörde yeniden bir büyüme görülmektedir. Türk Makine Sanayi, üretim bazında, 1990 yılından bu yana yaklaşık % 20 oranında yıllık büyüme oranı göstermiştir.

Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de makine imalatçılarının büyük çoğunluğu küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) niteliğinde olup, bu yapı değişen ekonomik koşullara ve teknolojik gelişmelere karşı daha esnek ve hızlı cevap verme imkânı sağlamaktadır. Sektörde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sahip olduğu ucuz işgücü avantajı ve gelişmiş mühendislik becerileri, makine imalatçılarının uluslararası pazarlarda rekabet şansını arttıran unsurlardır.

Türkiye’de toplam makine imalatı 20 milyar € düzeyinde olup, Avrupa ülkelerindeki toplam imalatın %5’i oranındadır. Toplam makine imalat değeri bakımından Türkiye’nin, Avrupa ülkeleri arasında 6. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye’den daha fazla imalatı olan ülkeler sırasıyla; Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve İspanya’dır. Türkiye’nin gelecek 10 yıllık makine sektörü ihracat hedefleri aşağıda verilmiştir.

Grafik 2: Makine Sektörü İhracat Gelir Hedefi

Kaynak: TİM - 2023 Türkiye İhracat Stratejisi Kurulumu Projesi

2.2 Ankara Makine Sanayi Sektörü

Ankara'nın sanayi yapısına bakıldığında cumhuriyetin ilk yıllarında, küçük imalathanelerin kurulmasını takiben; MKE Kurumu, Şeker Fabrikaları Kurumu, Sümerbank ve Etibank gibi kamu sanayi kuruluşlarının ve bunlara bağlı fabrikaların Ankara'da olması, yan sanayi olarak çalışan küçük özel işletmelerin kurulmasını da teşvik etmiştir. Ankara'nın sanayileşmesi, sadece başkent olması yönündeki çabalar ve coğrafi yapısı nedeniyle olası hava kirliliği gerekçe gösterilerek uzun yıllar engellenmiştir. Süreç içinde, çevreye karşı duyarlı bir sanayileşme bilinciyle günümüze gelinmiş ve Ankara ülke genelinde ekonomik faaliyet konularındaki yoğunlukları itibariyle sanayi ağırlıklı iller arasında yer almıştır (81 İl Durum Raporu- 2012).

Türkiye de sanayi işletmelerinin genel dağılımına bakıldığında, İstanbul %31'ini, Bursa % 8'ini ve Ankara % 7'sini oluşturmaktadır. Bugün sanayi kuruluşlarının % 40'ının üretim yaptığı alan, makine ve metal sanayidir. Ankara'nın ülke içindeki merkezi ve savunmaya uygun konumu, yetişmiş insan gücü ile sektör içinde yer

alan kuruluşların oluşturduğu potansiyel, bu sektörde büyük kuruluşların doğmasına sebep olmuştur. Ankara'da KOBİ'ler sanayinin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

3. ALAN ARAŞTIRMASI

3.1 Araştırmanın Amacı, Yöntem ve Kapsamı

Araştırmada izlenen yöntem, “odak grup görüşmeleri” ve “anket” olmak üzere iki aşama üzerine bina edilmiştir. Odak grup içerisinde Ankara İşadamları ve Sanayiciler Derneği, makine sanayi ürünleri alanlarında faaliyet gösteren işletmeler yer almıştır. Odak grup görüşmelerinde anket sorularının tespit edilmesi ve işletme yöneticileri ile sektörün dış ticaret durumları ve sektörün ihracat beklentileri ile ilgili görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Anket çalışması Ankara İşadamları ve Sanayiciler Derneği üyesi olan 98 işletme ile yüzyüze mülakat yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, teorik ve uygulama bölümleri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Teorik bölümün oluşturulmasında konuyla ilgili yerli ve yabancı bilimsel makale, rapor, kitap ve internet üzerindeki elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır. Uygulama bölümünde ise katılımcılara anket ve odak çalışması yapılmıştır.

Anket formu anketi dolduran girişimciyi tanıttıcı demografik bilgilerden ve 5’li likert ölçeği esas alınarak hazırlanan ihracatı engelleyen ve motive eden etkenleri ölçmeye yönelik 15unsurdan oluşmaktadır.

3.2 Demografik Bilgiler

Bu bölümde çalışma grubunda yer alan odak grup ve ankete katılan işletmeler ile katılımcıların analizi yapılmıştır. İşletmelerin hukuki yapısı, işletmenin faaliyet konusu, meslek örgütleri üyeliği, katılımcının pozisyonu ve işletmelerin dış ticaret bölümünün durumu gibi hususlar ele alınıp incelenmiştir.

İşletmelerin faaliyet konuları baktığımız zaman tamamının üretici olduğunu gözlemlenmektedir. Ankara Makine Sanayi sanayicileri kümesinde bulunan işletmelerin hukuki yapısının tamamı ise sermaye şirketlerinden oluşmaktadır.

İşletmelerden bir kısmı dolaylı ihracat yapmaktadır. İşletmelerden %70’ı yalnızca ihracat yaparken, %30’u ise ithalat yapmaktadır. İşletmelerin dış ticaret faaliyetlerinin içerisinde bulunmamalarının en önemli etkeni bu işleri yürütecek

donanımlı personel ve kalifiye insan kaynaklarının olmaması olarak nitelendirilmektedir.

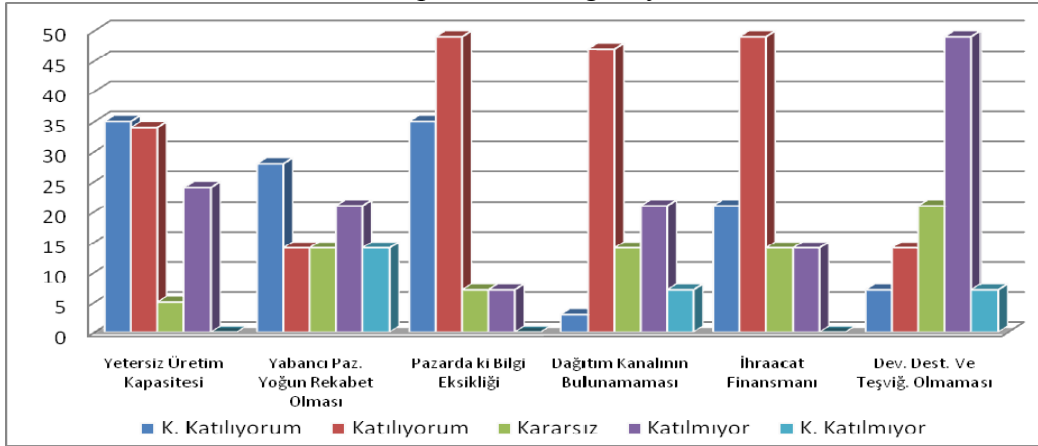
Katılımcıların tamamı Ankara İşadamları ve Sanayiciler Derneği'nin aktif üyeleridir. Makine sanayi kümesinde bulunan işletmelerin Ankara Sanayici ve İşadamları Derneğine üye olmaları sektöründeki işletmelerin birlikte hareket etme kültürünün yerleştiğinin bir göstergesidir. Bu da oluşturulacak olan kümelenme için büyük bir avantaj olarak görülmektedir. İşletmelerin bir kısmı derneğin düzenlemiş olduğu dış ticaret faaliyetlerinde ortak hareket etmişlerdir.

3.3 KOBİ'lerde İhracat Performansına Etki Eden Faktörler

Bu bölümde çalışma grubunda yer alan makine sektöründe bulunan KOBİ'lerin ihracatına etki eden olumlu ve olumsuz etkenler irdelenmiş, ihracat yapmalarını engelleyen unsurlar ve ihracatı artırmaya motive eden veya ihracata yönelmelerini motive eden unsurlar incelenmiştir.

3.3.1 KOBİ'lerin İhracat Yapmalarını Engelleyen Unsurlar

Grafik 3: KOBİ'lerin İhracat Yapmalarını Engelleyen Unsurlar

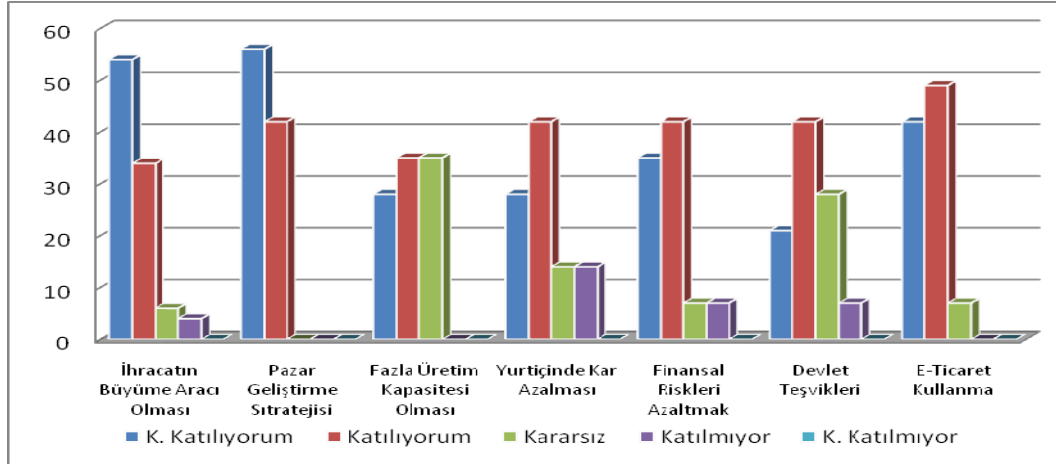
Araştırmaya katılan makine sektörü temsilcilerinin ihracat yapamamalarının en önemli etkenlerini şu şekilde sıralamaktadırlar;

- Dış ticaret bilgi eksikliği ve bunun paralelinde pazarın analiz edilememesinden kaynaklanan olumsuzluklar.

- KOBİ'lerin %71'i ihracat finansmanı için gerekli olan işletme sermayesinin temin edilememesinden kaynaklı finansal sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler.
- Yurt dışı dağıtım kanallarının ayarlanamaması ve bunun sonucunda da bir kere ihracat yapılan ülkelere ihracatın devamının getirilememesi.
- Uluslararası rekabetin tüm pazar içerisinde olduğunu vurgulamaktadırlar. İhracatta rekabet koşullarının iç pazara paralel gittiğini ve fiyat ve kalitede odaklandığını belirtmektedirler
- KOBİ'lerin %71'i üretim kapasitelerinden dolayı ihracat yapamama durumlarının olmadığını belirtmektedirler.
- Verilen devlet desteği ve teşviklerinin ihracatı engelleyen unsurlar arasında olmadığını söylemektedirler, ancak teşviklerden yararlanma oranlarının çok az olduğunu belirtmektedirler.

3.3.2 KOBİ'lerin İhracata Yönelmelerini Motive Eden Unsurlar

Grafik 4: KOBİ'lerin ihracat Yapmalarını Motive Eden Unsurlar

Araştırmaya katılan makine sektörü temsilcilerinin ihracata yönelmelerinde motive eden unsurları önem derecelerine göre şu şekilde sıralamaktadırlar;

- KOBİ'lerin tamamı ihracatı pazar geliştirme stratejisi olarak görmektedirler. Gelecekte de makine sektörü için en önemli etkenlerden birisinin ihracat yapma durumuna göre şekilleneceğini düşünmektedirler.
- KOBİ'lerin %90'ı gelecekte işletmelerinin büyüme amaçlarından en önemli parçalarından birinin ihracat olduğunu vurgulamaktadırlar.
- KOBİ'lerin %93'ü gelecekte E-ticaret yapılarını kurmayı/ güçlendirmeyi düşündüklerini bildirmişlerdir.
- KOBİ'lerin %84'ü ihracatın işletmenin finansal risklerini ve mevsimsel dalgalanmayı azaltmak için yaptıklarını vurgulamışlardır.
- KOBİ'lerin %72'si yurt içinde kar marjının azalması sonucu yurt dışı pazarın cazip olduğunu vurgulamışlardır.
- KOBİ'lerin %65'i fazla üretim kapasitelerinin yabancı pazara kaydırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. KOBİ'lerin %36'sı burada kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir. Yalnızca fazla üretimden dolayı ihracatın yapılmaması gerektirdiğini bildirmişlerdir.
- KOBİ'lerin %60'ı devlet teşvikleri ihracatı motive etme konusunda yeterli görmektedir. Devlet teşviklerinin daha etkin ve genelle yayılarak verilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. İşletmelerin büyük bir kısmı da genellikle KOSGEB'in desteklerinden istifade ettiklerini bildirmişlerdir. KOSGEB'den alınan desteklerinde miktarlarının çok az miktarlarda olduğu görülmüş ve bunlar da bürokrasi ve mevzuatının da fazla olduğunu bildirmişlerdir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizde KOBİ'lerin toplam işletmeler içerisinde %99'luk bir orana sahip bulunmaktadır. Sayısal olarak neredeyse işletmelerin tamamına yakını KOBİ'ler tarafından oluşmaktadır. Ancak KOBİ'lerin ihracattaki payına bakıldığı zaman bu rakamlar oldukça aşağılarda bulunmaktadır. 2023 yılı ihracat hedeflerine ulaşılması için KOBİ'lerin ihracat içerisindeki paylarını artırmaları gerekmektedir. İşletmelerin ihracat oranlarını artırabilmeleri için ihracatı bir kültür haline getirmeleri gerekmektedir ve bunun özellikle makine sanayine yayılması gerekmektedir. Makine sektöründe üretim ve istihdama katkı sağlamada KOBİ'lerin yadsınamayacak bir önemi bulunmaktadır.

KOBİ'lerin ihracat oranlarını artırmaları için kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları önemli çabalar göstermektedirler. İşletmelerin ihracatı öncelikleri arasına almalarına yönelik olarak teşvikler vermektedirler. Ancak Türkiye'de ihracat alanında KOBİ'lere sağlanan teşvikler önemli olanaklar sunulmasına rağmen bunlardan KOBİ'lerin yeterince yararlanamadıkları gözlemlenmektedir. Bir diğer önemli hususlardan birisi işletmelerin geleceklerinde ihracatın önemli bir yer alacaklarını bilmeleridir.

KAYNAKLAR

Ali DANIŞMAN, Ahmet Gökhan SÖKMEN “Girişimci Özellikleri Ve Firma Niteliklerinin İhracat Performansına Etkisi: KOBİ'ler Üzerinde Bir Araştırma” Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, 2007, s.213-230

Aydın KAYABAŞI, Hakan KİRACI, Zafer KANBEROĞLU, Ahmet OĞUZ, “KOBİ'lerde İhracat Performansı Belirleyen Unsurların İncelenmesi: İnegöl'de Faaliyette Bulunan İşletmeler Üzerinde Bir Alan Araştırması”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 28 Aralık 2010, s 1-12

Ekonomi Bakanlığı, “Takım Tezgahları Raporu”, 2012

Hakan BAŞER, Serhat TEKELİOĞLU, Muhammet ÖRTLEK, “KOBİ'lerin İhracata Yönlendirilmesinde Kümelenme Modeli: Ankara Plastikçiler Kümesi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 4, No 2, 2012 ISSN: 1309-8020

Murat ÇETİN, Eyyüp ECEVİT “İhracatın Sürükleyici Gücü Olarak Makine Sektörü: Kahramanmaraş İli Örneği”, Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim Ve Ekonomi Yıl:2008 Cilt:15 Sayı:2

Ramazan ÖZDEMİR, T.C. Ahiler Kalkınma Ajansı “Ankara İli İhracat Raporu” , 2012 Ankara

Sanayi Genel Müdürlüğü, “Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2011-2014”, Şubat 2011 Ankara

Sanayi Genel Müdürlüğü, “81 İl Durum Raporu” Mayıs 2012 / Ankara

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Makine Sektörü Raporları (2012/2)” Ankara

Yavuz Bayülken, “Makine İmalat Sanayi Sektör Araştırması”, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Nisan 2012